

AGRARNA EKONOMIKA

AGRARNA EKONOMIKA

- o je znanstvena disciplina, ki se ukvarja s proučevanjem teorije ekonomskih znanosti in empiričnih modelov v kmetijstvu
- o Panoge, ki jo sestavljajo so:
  - ✓ **MIKROEKONOMIJA** – je pomembna (združuje teoretične in empirične razlage pojavov v agrarni ekonomiki)
    - Marginalna ali mejna analiza
    - Teorija trgov, ekonomska učinkovitost
    - Kmetijsko podjetništvo ali menedžment v kmetijstvu (bilance, kalkulacije, podjetništvo)
    - trženje ali marketing
    - agrarna oz. kmetijska politika
  - ✓ **NEOKLASIČNA EKONOMIJA** (prenovljena)
    - Proizvodna ekonomika
    - Teorija potrošnje
    - Tržna menjava ali menjava na trgu

NALOGE oz. FUNKCIJE KMETIJSTVA V GOSPODARSTVU

- o Vloga in pomen kmetijstva v Evropi po 2. svetovni vojni
  - ✓ Pomen kmetijstva od leta 1960 naprej
    - gonilo gospodarskega razvoja
    - ruralni (podeželje) in urbani (mesto) sektor
    - od 1960 pomen kmetijstva drugačen
- o KUZNETS → prvi predstavil koncept VEČNAMENSKOSTI, MULTIFUNKCIONALNOSTI (ne samo proizvodnja hrane, ampak še širši sektor) kmetijstva
- o Delež slovenskega kmetijstva in živilske industrije
- o BDP = bruto državni proizvod; struktura BDP:
  - ✓ Kmetijsko in živilsko prehrabena industrija (ŽPI)
  - ✓ Industrija (npr. gradbeništvo)
  - ✓ Storitvene dejavnosti (finančni sektor, turizem, promet); 2/3 slovenskega BDP-ja
- o FUNKCIJE (naloge) kmetijstva:
  - ✓ **PROIZVODNO - EKONOMSKA FUNKCIJA** (osnovna); proizvodnja hrane ali živeža; kmetijstvo je gospodarska panoga, čigar delež v BDP je majhen
  - ✓ **RAZVOJNA ali DOPOLNILNA FUNKCIJA** – pomaga razvijati/sorazvijati ostale dele gospodarstva; npr. mleko → mlekarna (industrija), primar (mleko, kmetija), sekundar (industrija); je vir zaslužka; črpa delovno silo
  - ✓ **ZUNANJE – TRGOVSKA FUNKCIJA** – uvoz (Slovenija je bila, je in verjetno tudi bo neto uvoznik hrane → uvoz zelenjave, žita, svinjskega mesa, sadje razen jabolk), izvoz (mleko je naš najpomembnejši proizvod nad 100%, hmelj – Slovenija je 5. največji izvoznik hmelja na svetu)

- ✓ **NARAVOVARSTVENA (ekološka) FUNKCIJA** – pomembna; znatno pridobiva na pomenu, včasih je ni bilo
- ✓ **PROSTORSKA FUNKCIJA (naloga)** – razvoj podeželja (zagotoviti dostojne pogoje za življenje in bivanje na podeželju (npr. ceste, el.) → ohraniti poseljenost podeželja); revitalizacija ruralnega prostora

SPECIFIČNOSTI oz. POSEBNOSTI KMETIJSTVA

- o **Vremenski vplivi** (imajo izjemen pomen v kmetijstvu na ekonomiko; ob slabem vremenu izguba dohodka, težko se napove višina pridelka, je nepredvidljivo)
- o **kvazi fiksna sredstva proizvodnje**
  - ✓ **oportunitetni stroški** - stroški izgubljenih možnosti
    - v kmetijstvu so praviloma vedno nizki
    - stroški izgubljenih možnosti → seno nima nobene prave vrednosti zunaj kmetijstva (njegovi oportunitetni stroški so zelo nizki)
    - večji prihodek pšenice na račun manjše proizvodnje koruze → koliko je kmet pripravljen žrtvovati koruze na račun pšenice, kaj se mu bolj splača
  - ✓ **povpraševanje po inputih** (vložki, faktorji proizvodnje) **je cenovno neelastično** – to pomeni, da se kmet bistveno manj kot se odzove na spremembe v ceni outputov, odzove na spremembe v cenah inputov; kmet ohrani nek interval povpraševanja po inputih neglede na ceno
- o **dinamika kmetijske pridelave, proizvodnje**
  - ✓ **statika** v ekonomiki pomeni, da se kmet odzove na spremembe na trgu z danes na jutri
  - ✓ **dinamika** pa pomeni, da se postopoma odloča
- o **neizenačena dinamika rasti ponudbe in povpraševanja** – cena na dolgi rok bolj ali manj pada → to je problem

- o **vpliv agrarne strukture**
  - ✓ v SLO je slaba
  - ✓ meri se po velikosti kmetije in razdrobljenosti zemlje (leta 1991 povprečna velikost 5ha, danes 8ha, ampak še vedno premajhna)
  - ✓ nikjer drugje nima velikost obrata tako velik pomen kot pri kmetijstvu
  - ✓ x (povprečna velikost zemljišč), razdrobljenost zemljišč

- o **nemobilnost in nezadostnost osnovnih virov proizvodnje**
  - ✓ npr. zemlja → nemobilna → slabša ekonomika
  - ✓ delo → nemobilno
  - ✓ kapital
    - Fizični - s čem gospodarstvo razpolaga
    - Finančni – v čemer se meri uspešnost vašega gospodarjenja, čim večji dobiček ; (denar,prihodek...)

- o **neizenačena dinamika rasti,ponudbe in povpraševanja na trgu**(ponudba presega povpraševanje;nekaj narašča prej,nekaj kasneje. S-ponudba(večja kot je cena,več bo kmet proizvajal, D-povpraševanje(manjša kot je cena več bodo kupovali) cene kmetijskih pridelkov bodo skozi čas padale)

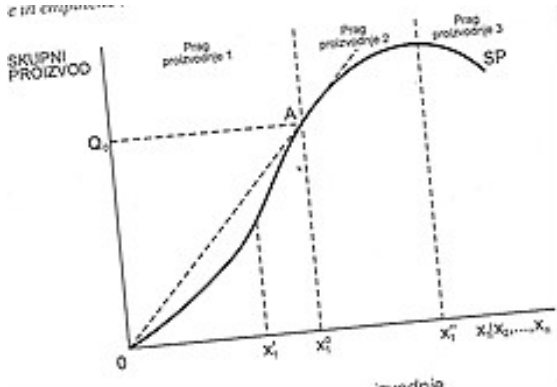
MARGINALNA ali MEJNA ANALIZA

- o Gre za optimiranje količinskih in cenovnih razmerji na trgu, z dosego nekega zelenega, optimalnega rezultata
- o Delimo jo na 2 dela:
  - ✓ **Fizične interakcije**
    - Input/output razmerje
    - Input/input razmerje
    - Output/output razmerje

  - ✓ **Ekonomске interakcije**
    - Input/output
    - Input/input
    - Output/output

- o V okviru marginalne analize vglavnem izhajamo iz koncepta **ekonomije na kratki rok**
- o **Ekonomija na kratki rok (SR)** – če imamo vsaj en input spremenljive narave, vsi ostali pa so lahko fiksni
- o **Ekonomija na dolgi rok (LR)** – pomeni, da so vsi inputi brez izjeme spremenljivi

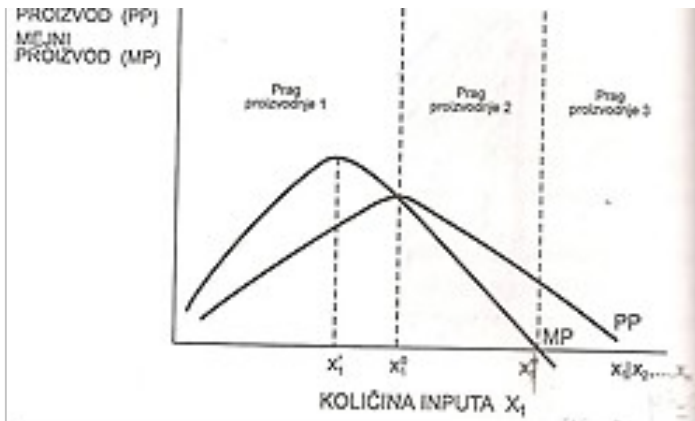
INPUT/OUTPUT razmerje (x_1/y)

- o Koncept proizvodne funkcije
- o $Y = f(x_1, x_2, x_3, \dots, x_n)$

- o **INPUT** – je dejavnik proizvodnje, proizvodni resurs, vložek, faktor proizvodnje; (x)
  - ✓ **Variabilni inputi** – so tisti, ki se z obsegom proizvodnje spreminjajo
  - ✓ **Fiksni ali stalni inputi** – pa so tisti na katere proizvodnja ne vpliva, ostajajo nespremenjeni

- o **OUTPUT** – pridelek, proizvodnja (npr. mesa, pšenice,...); (y, Q)

- o **PP = povprečni proizvod** – nam kaže razmerje med

- o **MP = marginalni ali mejni proizvod** – nam kaže kako se spreminja proizvodnja če se spreminja input; nam kaže spremembo proizvodnje ob dodani enoti inputa

V točki A govorimo o zakonu o padajočih donosih
 → ne moremo input nenehno povečevati in pričakovati, da bo vedno naraščal

I. PRAG PROIZVODNJE → MP, PP... X → v 1. Pragu NE more biti inputa, vsaka dodatna enota inputa povečuje proizvodnjo

II. PRAG PROIZVODNJE → **PP=MP**

III. PRAG PROIZVODNJE → MP⁻, X⁺

- o **FIZIČNI OPTIMUM** razmerja input/output je v 2. Pragu proizvodnje, ko sta si mejni proizvod in povprečni proizvod enaka, do točke, ko je mejni proizvod še pozitiven.

ELASTIČNOST PROIZVODNJE

FIZIČNA INTERAKCIJA RAZMERJA INPUT/INPUT

- o **IZOKVANTA** – je proizvodna funkcija razmerja input/input, ki nam kaže različno kombinacijo dveh inputov, ki dajejo enako proizvodnjo
- o **Naklon/nagib funkcije = MSS** (mejna stopnja substitucije)
- o PRIMER:

X_1	X_2	MSS
8	3	-2
6	4	-1,5
4,5	5	-0,5
4	6	-0,2
3,8	7	/

Prednost MSS -0,5 pomeni, da nam povečanje inputa x_2 iz 4 na 5kg, prinese znižanje vrednosti x_1 iz 6 na 4,5 ob enaki proizvodnji.

- o Pomanjkljivost koeficienta mejne stopnje substitucije je v tem, da je odvisen od enot merjenja, zato ga običajno nadomeščamo s koeficientom elastičnosti substitucije.

OUTPUT/OUTPUT

TRANSFORMATSKA KRIVULJA

ali krivulja različnih

proizvodnih možnosti – proizvodna funkcija
 razmerja   output/output

- o **Nagib ali naklon funkcije = MST** (mejna stopnja transformacije)
- o Pomanjkljivost tega koeficienta MST je v tem, da je tudi ta odvisen od enot merjenja, zato ga nadomeščamo s konceptom oportunitetnih stroškov oz. stroškov izgubljenih možnosti.
- o PRIMER:

y_P (t)	y_K (t)	MST
50	10	-0,14
48	24	-0,73
40	35	-0,40
36	45	-0,86
30	52	-1,25
25	56	/

Do katere kombinacije proizvodnje obeh poljščin naj kmet proizvaja, da bo racionalna proizvodnja?

Kmetu se splača proizvajati do nivoja 36t pšenice in 45t koruze, saj tam dodana enota koruze prinese za manj kot 1 enoto (0,86) izgube, od tu naprej pa izguba pšenice presega povečanje izgube koruze.

EKONOMSKE INTERAKCIJE

RAZMERJE INPUT/OUTPUT

- o Cene; točno kje
- o Koncept popolne tržne konkurence
  - ✓ imamo opravka z neskončnim številom tržnih akterjev
  - ✓ ni nobenih omejitev
  - ✓ cene so oblikovane na podlagi trga
    - cena inputa C_{x_i}
    - cena outputa
- o $VMP = C_x$ → ekonomski optimum razmerja input/output je v točki, ko je vrednost mejnega proizvoda enaka ceni inputa. Govorimo o ekonomskem optimumu razmerja input/output, pri čemer je VMP enak mejnemu proizvodu kar ceni outputa → $VMP = MP \times C_y$

STROŠKI

- o **VARIABILNI ali stalni spremenljivi stroški**

- ✓ **Fiksni ali stalni stroški** – se z obsegom proizvodnje ne spreminjajo ne glede na proizvodnjo
- ✓ **Variabilni ali spremenljivi stroški** – se z obsegom proizvodnje spreminjajo
- ✓ **Skupni stroški** – so seštevek variabilnih in fiksnih stroškov

- o **Povprečni stroški** – so kvocient skupnih stroškov s proizvodnjo

- o **Povprečni variabilni stroški** – variabilni stroški s proizvodnjo

- o **Mejni ali marginalni stroški** – nam kažejo kako se spreminjajo skupni stroški, če se spreminja proizvodnja; kažejo spremembo skupnih stroškov, ki je posledica dodane enote proizvodnje

PRIHODKI oz. vrednost proizvodnje

- o Mejni donos nam kaže spremembo skupnega prihodka, ki nastane kot sprememba v proizvodnji
- o Mejni donos ima v razmerah popolne konkurence vedno obliko horizontalne črte in je kot tak vedno enak ceni proizvoda

RAZMERJE INPUT/INPUT

- o Ekonomski optimum razmerja input/input je v točki, ko se sekata izokvanta ali krivulja enakih proizvodov ter izostroškovna premica. V točki A nagiba oz. naklona obeh funkcij soupada – sta enaka.
- o Ekonomski optimum razmerja input/input oz. najcenejša kombinacija uporabe ali nakupa dveh inputov je v točki, ko je mejna stopnja substitucije obeh inputov enaka razmerju njunih cen.
- o PRIMER:

X₁ (kg)	X₂ (kg)	MSS
100	85	-0,5
96	93	-0,83
91	99	-1,5
85	103	-2,07
77	106	-5
67	108	/

C_{x₁} = 5€/kg

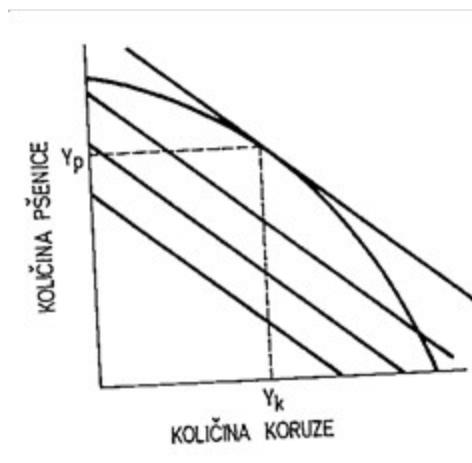
C_{x₂} = 25€/kg

Ugotovite katera kombinacija uporabe obeh inputov je za kmeta najcenejša?

Ekonomski optimum razmerja input/input je v točki, ko je mejna stopnja substitucije dveh inputov enaka razmerju njunih cen, v našem primeru je to pri vrednosti 5, kar pomeni, da je za kmeta najcenejša kombinacija nakupa oz. uporabe obeh inputov, pri 77kg inputa x_1 in 160kg inputa x_2 .

RAZMERJE OUTPUT/OUTPUT

- o Ekonomski optimum razmerja output/output je v točki, ko se transformatska krivulja ali krivulja različnih proizvodnih možnosti seka z izodohodkovno premico. V tej točki stičišča sta nagiba oz. naklona obeh funkcij enaka.
- o Ekonomski optimum razmerja output/output je v točki, ko je mejna stopnja transformacije dveh proizvodov enaka razmerju njihovih cen.
- o PRIMER:

Y_1 (kg)	Y_2 (kg)	MST
22	55	-0,38
30	52	-0,67
36	48	-2
39	42	-4
41	34	-4,5
43	25	/

Določite območje oz. kombinacijo obeh pridelkov, če je cena $C_{y_1} = 8\text{€/kg}$, $C_{y_2} = 2\text{€/kg}$.

Ekonomski optimum razmerja output/output je v točki, ko je mejna stopnja transformacije dveh pridelkov enaka razmerju njihovih cen, pri njihovi vrednosti 4, v konkretnem primeru je za kmeta tako optimalna kombinacija pridelkov pri $y_1 = 39$ in $y_2 = 42$.

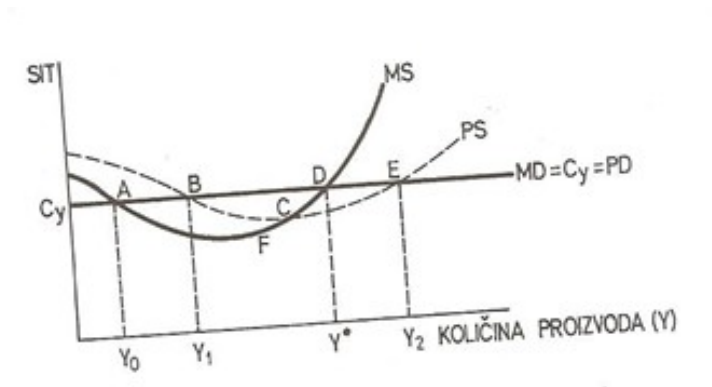
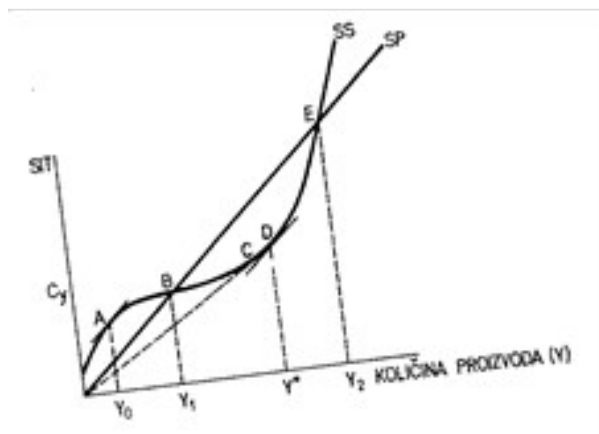
EKONOMSKO OPTIMIRANJE V RAZMERAH POPOLNE KONKURENCE

- o Matematični dokaz
  - ✓ Maksimiranje profita – čim večji dobiček

- o Ekonomski optimum v razmerah popolne tržne konkurence je dosežen v točki, ko so mejni stroški enaki mejnemu donosu, ta pa enak ceni proizvoda. V tej točki imamo tako optimalno proizvodnjo in maksimalni dobiček.

- o **MS = MD = Cy**

- o Grafični dokaz:

- ✓ Ekonomski optimum proizvodnje in s tem maksimalni dobiček, bo dosežen v točki D, ko so stroški enaki mejnemu donosu, ta pa je enak ceni proizvoda. Kmet pa bo proizvajal od točke C naprej, ko krivulja mejnih stroškov seka krivuljo povprečnih stroškov od spodaj navzgor. Od točke C je definirana krivulja ponudbe na trgu.

- o PRIMER:

Y (kg)	SS (€)	MS	MD	SP
20000	500000	25	20	400000
40000	700000	10	20	800000
60000	1100000	20	20	1200000
80000	1600000	25	20	1600000
100000	2200000	30	20	2000000

Določite točko proizvodnje kjer je izpolnjen pogoj popolne konkurence (optimalna proizvodnja in maksimalni dobiček), če je cena $C_y = 20\text{€}/\text{kg}$.

Ekonomski optimum v razmerah popolne tržne konkurence bo dosežen v točki, ko so mejni stroški enaki mejnemu donosu, ta pa enak ceni proizvoda. Optimalna proizvodnja za kmeta bo tako pri 600000kg, kjer bi imel tudi največji dobiček.

DONOS OBSEGA (RTS; Do)

- o Posebna poglavja v agrarni ekonomiki
- o Tipičen koncept ekonomije na dolgi rok
- o Večji od 1 → **naraščajoči** donos obsega; IRTS
  - ✓ 1,4 → če vse inpute povečamo za 1%, se bo proizvodnja povečala za 1,4%
- o Enak 1 → **konstantni** donos obsega; CRTS
- o Manjši od 1 → **padajoči** donos obsega; CRTS?
  - ✓ 0,8 → če vse inpute povečamo za 1%, se proizvodnja poveča za 0,8%

EKONOMIKA/EKONOMIKA OBSEGA

- o Ekonomija obsega obstaja v točki proizvodnje, kjer so povprečni stroški na dolgi rok minimalni oz. najnižji
- o Kmetijo identificiramo...
- o Ekonomijo obsega identificiramo z optimalno velikostjo obrata, kjer so povprečni stroški na enoto proizvoda najnižji
- o *Ekonomija obsega je prav tako tudi donos obsega, tipičen koncept ekonomije na dolgi rok, kjer so vsi inputi spremenljivi*

Y (t)	VS (€)	MS	PVS
1	25000	25	25
2	45000	20	22,5
3	62000	17	22,7
4	75000	13	18,8
5	90000	15	18
6	110000	20	18,3
7	135000	25	19,3
8	175000	40	21875

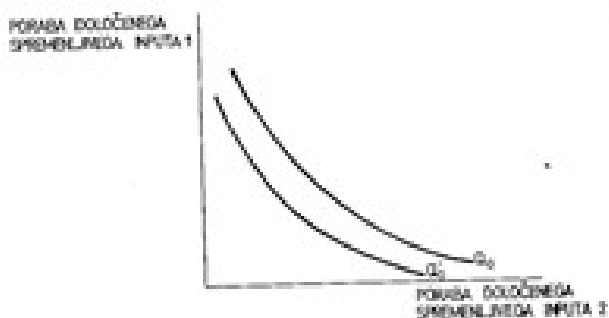
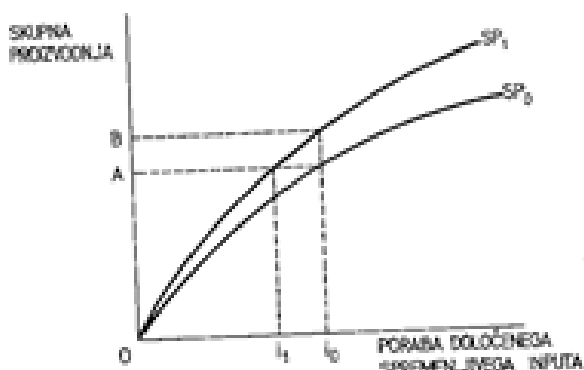
9	230000	55	5556
10	280000	50	28000

Določite od katerega nivoja mora kmet proizvajati, da bo proizvajal racionalno?

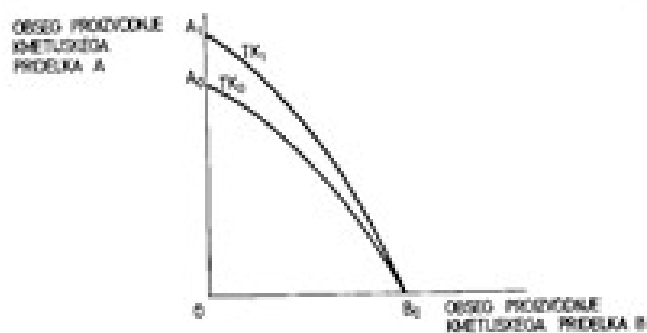
Območje racionalne proizvodnje za kmeta je v točki, ko vrednost marginalnih stroškov presega vrednost povprečnih oz. povprečnih variabilnih stroškov. Ponudba na trgu bo tako od 6t naprej.

TEHNOLOŠKI NAPREDEK V KMETIJSTVU

- o Eden osrednjih konceptov v procesu ekonomske rasti
- o Količinsko/kvalitativno izboljšanje v strukturi inputov, za dosego nekega outputa
- o Pomik proizvodne funkcije skozi čas ($+y = x$; $=y_1 - x_1$)
- o Večji output ob enakih inputih
- o Enak output ob manjšem vložku inputov
- o Grafične upodobitve tehnološkega napredka na podlagi... :

→ proizvajamo enako ob manjših inputih

→ proizvajamo več ob enakih inputih

- o 2 vrsti tehnološkega napredka:
  - ✓ Nevtralni (reddek)
  - ✓ Enostranski

TEHNOLOŠKA PAST »Treadmill«

- o Viri tehnološkega napredka (izkustveno, domača in tuja R&R=raziskave in razvoj)
- o Uporaba (difuzija) tehnološke inovacije (kmet – kot pozna večina)
  - ✓ Izumitelj
  - ✓ Zgodnja večina
  - ✓ Pozna večina
    - Finančni vidik – vsaka inovacija je draga
    - Tehnični vidik – se obotavljajo sprejeti inovacijo
  - ✓ Ne koristijo inovacij
- o **Tehnološki vidik** – sprejema inovacije (tehnološko zahtevne inovacije)
- o **Ekonomski vidik** – sprejema inovacije (drag nakup)
- o Reševanje teh vidikov (strojne skupnosti) – TN kot gibalno razvoja

EKONOMSKA UČINKOVITOST

- o **TU = tehnična učinkovitost** – kaže razpoložljivost inputov, ki dajejo nek maksimalni output (C, A, B → tehniško učinkovite kmetije)
- o **CU = cenovna ali alokacijska učinkovitost** – predpostavlja, da kmetje proizvajajo output ob nižjih stroških inputov (R, A)
- o *SU= strukturna učinkovitost - ponazarja situacijo,ko imamo opravka z optimalno uporabo ti. zunanjih dejavnikov*
- o **SU + TU + CU = EU**
- o **TFP – indeks globalne produktivnosti**
- o **TFP = TU + TN + SU**

TVEGANJE/RISK MENEDŽMENT

- o **Kmet zelo NERAD TVEGA**
- o Posebnost kmetijske proizvodnje (rastlinske in živinorejske)
- o Negativnost se izraža → y; Cy in Cx_i
- o max pričakovana koristnost (proizvodnja ne MD=MS; MS < Cy)
- o safety first princip (nižji output)
- o averzija do tveganja (nepripravljenost kmeta na tveganje, tudi na račun manjšega dobička)
- o sprevrženi odnos do tveganja

IZBOR EMPIRIČNIH FUNKCIJ V AGRARNI EKONOMIKI

- o 3 osnovne klasifikacije glede na:
  - ✓ TIP funkcije:
    - Funkcije aditivnega tipa (npr. $y = a + bx^2 - cx^2 + dx...$)
    - Specifikacijo proizvodne funkcije
    - Stroškovna funkcija $SS = f(y(x,y...))$
    - Profitna funkcija
  - ✓ STRUKTURO FUNKCIJSKIH RAZMERIC
    - Enostavne funkcije
    - Modeli ali sistemi simuntanih enačb
  - ✓ METODOLOGIJA OCENJEVANJA

- Ekonometrično modeliranje
- Neparometrični pristop (npr. tehnike linearnega programiranja)

COBB – DOUGLAS

- o Najpomembnejša in najpopularnejša funkcija
- o Paul Douglas (razlika log kapitali in GDP ter log delo in GDP vedno 3x večja za ZDA industrijski sektor)
- o Matematik Cobb to konstantno razmerje opredeli kot:

$$Y = Ax_1^\alpha x_2^\beta$$

$$Y = Ax_1^\alpha x_2^\beta x_3^\gamma$$

$$\ln y = \ln A + \alpha \ln x_1 + \beta \ln x_2$$

DUALNOST V AGRARNI EKONOMIKI

- o Dualnost (dvojnost) pojavov kot novejši koncept
- o Celovitost ekonomskega sveta
- o Dualni teoreni:
  - ✓ Shephardova tema (proizvodna f., stroškovna f.) p.f. s.f.
  - ✓ Hotelling tema (proizvodna f., profitna f.) p.f. r.f.
  - ✓ Royeva identiteta (stroškovna f., funkcija povpraševanja po inputih)
  - ✓ $\max \pi = \min SS$ (v empiričnem delu)

OSNOVE TRŽENJA ali MARKETINGA

Esenca marketinga v kmetijstvu:

P⁴ → trženjski splet (**proizvod, prostor, cena, promocija**)
(product, place, price, promotion)

- o **izdelava najštevilčnejših anket** (empirična osnova za analizo tržišča) (anketa ne sme biti preobsežna; respondent = anketiranec)
- o **analiza (raziskava) tržišča:**
  - ✓ kupci – njihova nagnjenja ter okusi, kupna moč (koliko so pripravljeni dati za proizvod),...
  - ✓ lastne možnosti – proizvodni potencial, kapital, transport,...
  - ✓ konkurenca – njihova tržna strategija, možne kapacitete,...
- **način prodaje in distribucija:**
  - ✓ vzpostavitev tržne verige
  - ✓ zagotovitev ustrezne logistike
- **politika izdelka:**
  - ✓ zaščita porekla
  - ✓ blagovna znamka
  - ✓ primerna embalaža
- **politika cen:**
  - ✓ konkurenčnost cen

PROMOCIJA

- **KOMUNICIRANJE S TRŽIŠČEM**
  - ✓ Najpomembnejši del marketinških analiz
    - Ciljni kupci
    - Poziciranje – kam proizvod
    - Segmentiranje
    - Atakiramo
  - ✓ Promocija (reklamiranje) izdelka:
    - Tiskani mediji (npr. časopisi, revije, poljudna in strokovna literatura)
    - Elektronski mediji (npr. radio, televizija)
    - Oglaševanje preko spletnih strani (internet)
- **MARKETING MARGIN (MM)**
  - ✓ Razlika med odkupno in drobnoprodajno ceno
  - ✓ MM v kmetijstvu običajno razmeroma velik
  - ✓ Povzročen z:
    - Stroški transporta
    - Trgovske marže → kot »davek« trgovine, da vaš proizvod prodajajo
    - Plačila posrednikom (špekulantom) v tržni verigi

- Druge morebitno izvedene marketinške storitve v živilki industriji

➤ S.W.O.T ANALIZA

- ✓ Strength, Weakness, Opportunities, Threats
- ✓ Najbolj priljubljena analiza v kmetijskem marketingu
- ✓ Deskriptivne narave
- ✓ Zahteva temeljito poznavanje P⁴

S   W

O   T

Tehtaš levo in desno stran kaj prevlada

➤ PRIMER: našo vino na Češkem

S

W

➤ Obe državi sta v EU	➤ Cena
➤ Suho vino	➤ Nizka pivnost
➤ Češka nima toliko vina, ...	➤ Logistika,...

O

T

➤ športne prireditve, ...	➤ konkurenca
	➤ standard Čehom pada, ...

KMETIJSKI TRG

- o **Trg je prostor, kjer se opravlja izmenjava blaga in storitev in kjer se na podlagi nastalih razmerij med kupci in prodajalci oblikujejo cene.**
- o Na trgu lahko nastopata 2 glavna akterja:
  - ✓ **Proizvajalci** (ponudnik blaga)
  - ✓ **Kupci** (povpraševalci po tem blagu)
- o VRSTE trgov:
  - ✓ **Trg s popolno tržno konkurenco** (*neskončno število med seboj neodvisnih proizvajalcev in kupcev na trgu; ni nobenih omejitev, cene vseh tržnih dobrin so neposredno določene na podlagi odnosa ponudba/povpraševanje, koeficient elastičnosti se lahko giblje med popolno elastično ponudbo in popolnoma elastičnim povpraševanjem*)
  - ✓ **Monopolisti = monopolni trg** – samo 1 ponudnik na trgu - monopolist (*cene se ne oblikujejo na podlagi tržnih gibanj, ampak jih določa sam monopolist, ki je seveda višja kot je na trgu s popolno konkurenco*)
  - ✓ **Monopsolistični/monopsoni** – 1 sam kupec na trgu (*cena je vedno nižja v primerjavi s popolno konkurenco, kot tudi sam obseg tržne menjave je praviloma vedno nižji*)
  - ✓ **Oligopolističen** – določeno št. ponudnikov na trgu (*najbolj pogosta oblika trga*)
  - ✓ **Oligopsonisti** – omejeno št. kupcev na trgu

  - ✓ *trgi se med seboj prelivajo*
- o Razvrščamo jih tudi glede na namembnost
  - ✓ **Trgi outputov**
  - ✓ **Trgi inputov**

PONUDBA NA TRGU (Supply) = Q_s , Y_s

- o Nanjo vplivajo:
  - ✓ Cena outputa
  - ✓ Cena konkurenčnih proizvodov
  - ✓ Cene inputov
  - ✓ Vreme
  - ✓ Tehnologija pridelave
  - ✓ Subvencija → politika

- o Obstaja tipičen pozitiven odnos med ceno proizvoda in (količino) obsegom ponudbe tega proizvoda na trgu
- o **Višja kot je cena, višja bo količina/ponudba** → ker dobijo proizvajalci večjo motivacijo

KOEFICIENTI ELASTIČNOSTI PONUDBE

1. LASTNA CENOVNA ELASTIČNOST PONUDBE

- o V števcu – relativna ali proporcionalna sprememba v obsegu ponudbe proizvoda i
- o V imenovalcu – relativna ali proporcionalna sprememba v ceni proizvoda i

- o koeficient lastne cenovne elastičnosti ponudbe, nam kaže kako se spremeni obseg ponudbe proizvoda i (npr. zelje), če se spremeni cena proizvoda i (npr. cena zelja)

2. NAVZKRIŽNA ali KRIŽNA ELASTIČNOST

- o V števcu – relativna ali proporcionalna sprememba v obsegu ponudbe proizvoda i
- o V imenovalcu – relativna ali proporcionalna sprememba v ceni j

- o Koeficient križne cene elastičnosti, nam kaže kako se spremeni obseg ponudbe proizvoda i, če se spremeni cena proizvoda j

POVPRAŠEVANJE NA TRGU

$$Q_D, Y_D = f(C_y, C_y^*, \text{dohodek}, OK, \dots)$$

- o Subjektivni dejavniki (spol, starost, družbeni sloj, vera, izobrazba) → demografski faktorji
→ vse to vpliva na povpraševanje

- o Okusi, nagnjenja so tesno povezani s subjektivnimi dejavniki
- o Povpraševanje je v 1. Vrsti odvisno od cen proizvodov in dohodka oz. kupne moči prebivalcev in v bistveni meri bolj kot ponudba pa je odvisna od nekaterih subjektivnih demografskih faktorjev, ki so v ozki povezavi s starostjo, spolom, religijo, socialno pripadnostjo,...

- o Osnovni zakon povpraševanja pravi, da je odnos med ceno proizvoda in obsegom povpraševanja po njem obratno sorazmeren → **višja kot je cena manjše je povpraševanje**

KOEFICIENTI ELASTIČNOSTI

1. KOEFICIENT LASTNE CENOVNE ELASTIČNOSTI POVPRASEVANJA

- o Koeficient lastne cenovne elastičnosti povpraševanja, nam kaže kako se spreminja obseg povpraševanja po proizvodu i (npr. povpraševanje po jabolkih), če se spremeni cena proizvoda i (npr. jabolk)

2. KRIŽNA ALI NAVZKRIŽNA CENOVNA ELASTIČNOST

- o Koeficient križne oz. navzkrižne cenovne elastičnosti povpraševanja, nam kaže kako se spreminja obseg povpraševanja po proizvodu i (npr. cena jabolk), če se spremeni cena proizvoda j (cena hrušk)

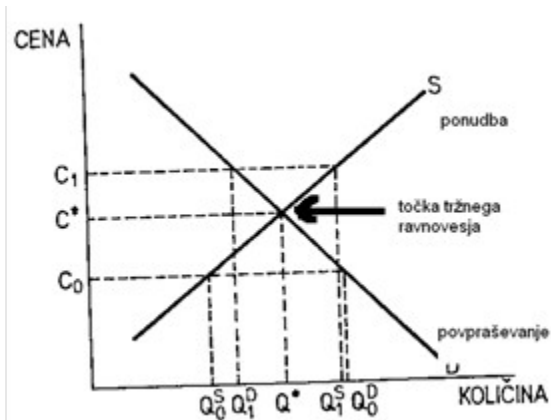
3. DOHODKOVNA ELASTIČNOST POVPRASEVANJA

- o Koeficient dohodkovne elastičnosti povpraševanja, nam kaže kako se spreminja obseg povpraševanja po nekem proizvodu, če se spremeni dohodek kupcev

- o **ENGLOV ZAKON** pravi, da je povpraševanje po hrani dohodkovno neelastično, višji kot je dohodek kupcev, manj ga namenjajo za nakup hrane
- o PRIMER:
  - 2,1 → če se dohodek poveča za 1%, se povpraševanje poveča za 2,1%
  - ✓ Nad 1 → luksuzna dobrina
  - ✓ Med 0 in 1 → normalna dobrina

4. IZDATKOVNA ELASTIČNOST

- o Koeficient izdatkovne elastičnosti nam kaže kako se spreminjajo izdatki za nek proizvod, če se spreminja dohodek kupcev

POGOJI OBLIKOVANJA TRŽNIH CEN

- o Razmerje med ponudbo in povpraševanjem pogojuje nastanek določene ravni cen → drugače rečeno, posledica interakcij sistema ponudbe in povpraševanja trga jeforsiranje tržnih proizvodov
- o Gre v bistvu za signalni sistem v katerem se tvori ravnotežje
- o METODA KOMPARATIVNE STATIKE V POGOJIH POPOLNE KONKURENCE – pomeni, da se spremeni samo en dejavnik na trgu, medtem, ko vsi ostali ostanejo nespremenjeni

- o Povečana ponudba, povpraševanje ostane enako

FUNKCIJE TRGA

- o Trg je sinonim za konkurenčnost
- o Osnovna naloga trga je zagotavljanje konkurenčnosti, ki vodi k vzpostavitvi ekonomsko učinkovitih trgov proizvodov in proizvodnih faktorjev
- o Liberalizacija cen ter odstranitev vseh administrativnih barier
- o Relokacija ali prerazporeditev osnovnih faktorjev proizvodnje po kriteriju uspešnosti
- o Vzpodbujanje podjetnosti in finančne discipline
- o Odstranjevanje vseh cenovnih neskladij
- o VLOGA DRŽAVE (agrarni protekcionizmi)
  - ✓ Osnovni moto bi moral biti STABILIZACIJA TRGA, v praksi pogosto drugače
- o Potrebno je gledati družbo kot celoto
  - ✓ PORABNIK (KUPEC) JE KRALJ! → vse kar se dela se dela zavoljo njega
- o Konkurenčnost na trgu pri nas, tudi spremembe v delovnem okolju kmetovalcev, ki naj bi se praviloma odražale v večji ekonomski učinkovitosti kmetijske proizvodnje
- o OSNOVNA IDEJA TRGA – je zagotoviti boljši ekonomski status celotni družbi in ne samo določenemu sloju znotraj nje

PLASTI PRI UVELJAVLJANJU TRŽNEGA KONCEPTA V SLOVENSKEM KMETIJSTVU

1. **Stihija trga povzročena z nenavadnim trendom v cenah pridelkov**
  - o PRIMER: poljedelska proizvodnja → vremenske neprilike → izpad proizvodnje → nemoralno visoke cene poljščin

2. **Ekološki problemi** (ekološki output, restriktivna davčna politika)
  3. **Regionalni problemi** (problemi hribovitega kmetijstva)
  4. **Socialni problemi**
- 1, 2, 3, 4 → iskanje pravega mesta in vloge države pri reševanju teh problemov, nastalih z morebitnim uvajanjem tržnega koncepta v našem kmetijstvu

EKONOMSKO OPTIMIRANJE MONOPOLISTOV

- o MONOPOLNI TRG
  - ✓ **En sam proizvajalec** (ponudnik) **na trgu**
  - ✓ **Cena ni dana, temveč posledica odločitve monopolista** (cena, ki jo je potrošnik še pripravljen sprejeti)
- o EKONOMSKI OPTIMUM
  - ✓ Iščemo maksimalni profit

MONOPSONI TRGI/MONOPSONISTIČNI TRGI

- o Oblika ekonomskega delovanja, kjer je **en sam kupec na trgu**
- o Klasična PRIMERA v kmetijstvu:
  - ✓ Živilsko prehrabena industrija (npr. perutnina Ptuj)

- ✓ Velike farme (ZDA) → edini zaposlovalec delovne sile
- o EKONOMSKI OPTIMUM
  - ✓ **MFS** (mejni fiksni stroški) = **MDI** (mejni donos inputa)

STABILIZACIJA TRŽNIH RAZMER

- o Cenovni pragovi:
  - ✓ Spodnji
  - ✓ Zgornji

INŠTRUMENTARIJ ZALOG

OSNOVE KMETIJSKEGA PODJETNIŠTVA

- o Skoraj enako menedžmentu, **NI** pa ENAKO

PODJETNIŠTVO NA KRATKO

- o Proces odločanja kako najbolj učinkovito uporabiti razpoložljiva sredstva za doseg čim boljših proizvodno – ekonomskih rezultatov
- o Pri tem je zelo pomembno:
  - ✓ **Identifikacija ciljev** (kaj, koliko proizvajati, π , SS)
  - ✓ **Prepoznavanje problematike, omejitve razpoložljivih virov**
    - finančne omejitve: zemlja, delo, kapital
    - ekonomske omejitve: denar, ekspertiza
  - ✓ **izbor alternativnih poti za doseg optimalnih rezultatov** (cilj – max π , vsaka odločitev sloni na ekonomskem iztržku)

PROCES ODLOČANJA V 6 FAZAH

1. **IDENTIFIKACIJA PROBLEMA** (kaj, kako,... ; reakcija kmeta kot problem)
2. **ZBIRANJE PODATKOV & DEJSTEV** (ustne informacije, mediji, točnost informacij)
3. **ANALIZA ALTERNATIVNIH REŠITEV** (vse možnosti analizirane – razsodba)
4. **ODLOČITEV ZA NAJBOLJŠO ALTERNATIVNO I.E.** (končni izbor tvegana naloga)
5. **REALIZACIJA IDEJE/ODLOČITEV V PRAKSI** (problem organizacije procesa)
6. **VREDNOTENJE ali EVALCIJA REZULTATOV** (odgovornost, trdo delo + dobre poslovne odločitve)

FUNKCIJE PODJETNIŠTVA

1. **NAČRTOVANJE ali PLANIRANJE PROIZVODNJE**
  - o Najpomembnejša funkcija pri podjetništvu
  - o (add. 1, 2, 3 in 4)
  - o Sem spadajo v glavnem vse KALKULACIJE, CASHFLOW, itd.
2. **IZVEDBA ali REALIZACIJA POSLOVNE ODLOČITVE**
  - o Add. 5
  - o To je po svoji naravi povsem tehnološki koncept
3. **NADZOR ali KONTROLA POSLOVNE ODLOČITVE**
  - o Add. 6
  - o Sem spadata predvsem bilanca stanja in bilanca uspeha

NAČRTOVANJE ali PLANIRANJE PROIZVODNJE

- o 10 korakov v strategiji načrtovanja po Buckettu:
  1. Opredelitev proizvodnih ciljev kmetije
  2. Opredelitev razpoložljivih proizvodnih ciljev
  3. Opredelitev proizvodnih usmeritev
  4. Opredelitev omejitev po proizvodnih usmeritvah
  5. Izračun pokritij po proizvodnih usmeritvah
    - $POKRITJE = SP - VS$
    - $POKRITJE \rightarrow$ ostane za pokrivanje fiksnih stroškov + ostanek dobička!
  6. Iskanje povezav med posameznimi proizvodnimi usmeritvami
  7. Izbira proizvodnih usmeritev
  8. Izračun stalnih (fiksni) stroškov
  9. Upoštevanje sprejemanja proizvodno – ekonomskih razmer
  10. Izbira in izvedba poslovnega načrta (načrta proračuna) kmetije

TEHNIKE KMETIJSKEGA PODJETNIŠTVA

1. ANALIZA PRAGA POKRITJA

- o Najbolj enostavna tehnika kmetijskega podjetništva
- o Izvaja se vedno v okviru načrtovanja proizvodnje $\rightarrow$ začetne informacije
- o Ocenjuje razmerja med prihodki, stroški ter dobički
- o 2 temeljna kazalca:
  - **PTP – prelomna točka proizvodnje** = $SS/cena$ proizvoda; to je proizvodnja, ki pokriva vse stroške pri dani ceni proizvoda
  - **PCP - prelomna cena proizvodnje** = $SS/obseg$ proizvodnje; to je cena, ki pokriva vse stroške pri pričakovanem obsegu proizvodnje

2. KALKULACIJA DENARNIH TOKOV (CASH FLOW)

- o S pomočjo te kalkulacije napovemo denarne prejeme in izdatke
- o CASH FLOW $\rightarrow$ zamenjamo vse denarne in finančne tokove K in D
- o Upoštevamo tudi začetno denarno stanje
- o Stroki zalog ter amortizacije v tej kalkulaciji niso zajeti
- o Izvajamo jih v okviru načrtovanja proizvodnje (vsak mesec ali...)
- o Apliciramo jo takrat, ko smo pred odločitvijo najema posojila
  - PRAVI TIMING najema posojila
  - VIŠINA najema posojila

3. BILANCA STANJA

- o Spada v fazo nadzora proizvodnje
- o Predstavlja sinonim za → premoženje = kapital + dolgovi
- o Kaže nam posnetek premoženja v določenem časovnem obdobju (praviloma konec kronološkega leta → 31.12)
- o Je sistematična organizacija vsega, kar kmetija, podjetje premore ali dolguje na osnovi knjigovodskih p.
- o Osnovna shema:
  - ✓ Sredstva (aktiva)
    - Stalna sredstva
    - Gibliva sredstva (KR)
    - Gibliva sredstva (DR)

  - ✓ Obveznosti (pasiva)
    - Kratkoročne obveznosti dolga
    - Srednjeročne obveznosti dolga
    - Dolgoročne obveznosti dolga
    - Kapital

FINANČNI KAZALCI BILANCE STANJA

- o **Neto delež kapitala (NDK)**
  - ✓ **NDK je finančni kazalec, ki meri plačilno sposobnost (solventnost)**
  - ✓ $NDK = \text{skupaj sredstva (aktiva)} / \text{skupaj obveznosti dolga}$
  - ✓ **Višja kot je vrednost NDK- ja bolj je neka kmetija plačilno sposobna ali solventna**
  - ✓ **Insolventnost ali plačilna nesposobnost nastopi, ko je NDK enak 1.** Obveznosti ni mogoče pokriti in kmetija bankrotira. Vrednost kazalca 1 je samo skrajni primer, plačilna nesposobnost lahko nastopi seveda že veliko prej.

- o **Delež dolga v kapitalu (DDK)**
  - ✓ **DDK - je finančni kazalec, ki meri plačilno sposobnost (solventnost)**
  - ✓ $DDK = \text{skupaj obveze dolga} / \text{kapital}$
  - ✓ **Manjši kot je DDK bolj je kmetija solventna**, kar pomeni, da nima veliko dolgov v primerjavi z vrednostjo kapitala

- o **Neposredna pokritost kratkoročnih obveznosti (NPKO)**
  - ✓ **NPKO – je finančni kazalec, ki ocenjuje likvidnost poslovanja**
  - ✓ Likvidnost je sposobnost kmetije, da v predvidenem časovnem roku plača vse svoje obveznosti (v našem primeru na KR)
  - ✓ $NPKO = \text{kratkoročna sredstva} / \text{kratkoročne obveze dolga}$
  - ✓ Likvidnost sredstva presegajo dolg

4. BILANCA USPEHA

- o Spada v fazo nadzora proizvodnje
- o Daje sliko o ustvarjenih prihodkih ter povzročenih odhodkih
- o Kaže nam začetno (otvoritveno) ter končno (zaključno) stanje (praviloma konec kronološkega leta → 31. 12)
- o Cilj je ugotoviti ali je kmetija poslovala z dobičkom ali izgubo
- o Osnovna shema:
  - ✓ Skupni denarni prihodki – skupni denarni odhodki – neto denarni prihodki
  - ✓ Neto denarni prihodki – amortizacija + neto zaloge + domača poraba = OSTANEK ZA DELITEV (če je pozitiven – je dobiček; če je negativen – je izguba)

- o Bilanca uspeha je na nek način dejansko nadgradnja Cash flowa

FINANČNI KAZALCI BILANCE USPEHA

- o **RENTABILNOST – dobičkonosnost kapitala (RDK):**
  - ✓ RDK – je finančni kazalec, ki ga pridobimo na podlagi obeh bilanc
  - ✓ $RDK = \text{čisti dobiček skupnega kapitala} / \text{skupno premoženje}$
  - ✓ Kjer je skupni kapital vseh kapitalov v proizvodnji moramo prišteti tudi stroške najetega kapitala (oportunitetni stroški delovne sile)
  - ✓ $\text{ČISTI DOBIČEK} = \text{OSTANEK DELITEV} - \text{STROŠKI DELA}$
  - ✓ Rentabilnost kapitala je praviloma nizka/majhna
  - ✓ Ta vrednost nam kaže, da prinašajo vložena sredstva v poslovni sistem 1,12% dobička; z drugimi besedami → 1,12% dobička od skupne vrednosti vloženih sredstev

- o **EKONOMIČNOST – gospodarnost poslovanja (E):**
  - ✓ E – je finančni kazalec, ki ga pridobimo na podlagi bilance uspeha
  - ✓ $E = \text{vsi poslovni prihodki} / \text{vsi poslovni izdatki}$
  - ✓ $\text{VSI POSLOVNI PRIHODKI} = \text{denarni prihodki} + \text{zaloge} + \text{domača poraba}$
  - ✓ $\text{VSI POSLOVNI IZDATKI} = \text{denarni izdatki} + \text{amortizacija} + \text{delo (plača)}$
  - ✓ $E = 1,25$ → pomeni, da imamo ekonomično poslovanje

5. KALKULACIJE NA SPLOŠNO

- o **Kalkulacija je računski postopek, kjer se na podlagi postavitve STROŠKOVNEGA NOSILCA vrednoti dobiček ali izguba**
- o Kalkulacije so osnova za načrtovanje proizvodnje
- o Z njimi bodisi analiziramo stanje in preverjamo poslovne odločitve ali pa načrtujemo proizvodnjo

- o Vrste kalkulacij:
  - ✓ **Kalkulacije pokritja** (spremenljivih stroškov)
  - ✓ **Kalkulacije skupnih stroškov**
  - ✓ **Obračunske kalkulacije** (preverjamo dejansko stanje)
  - ✓ **Modelne kalkulacije**, itd.
- o V Sloveniji so najbolj razširjene kalkulacije pokritja ter modelne kalkulacije
- o Kmetijska svetovalna služba izvaja kalkulacije pokritja. Glavna pomanjkljivost teh kalkulacij je, da ne upoštevajo slabih (fiksni) stroškov, ki jih je drugače zelo težko določiti
- o Priprava kalkulacij zahteva v prvi vrsti OCENITI VSE STROŠKE. Določevanje vrednosti proizvodnje (skupnega prihodka) predstavlja mnogo lažjo nalogo
- o Dejansko ni tako važno ali se kategorizira določeni stroškovni nosilec kot variabilni, fiksni ali sporni spremenljivi strošek, važno je, da se vsi stroški upoštevajo!
- o HIPOTETIČNI PRIMER (osnovna shema kalkulacij pokritja):
  - ✓ Prihodki jabolk – VS = P (pokritje)
  - ✓ Prihodki hrušk – VS = P_H
  - ✓ P_J + P_H = pokritje kmetije

IZRAČUNAVANJE VREDNOSTI KAPITALA

- Lastna vrednost
- Izposojena vrednost
- Kombinacija obeh

KREDITI (posojila)

- Kratkoročni (do 1 leta → nakup manjših inputov: seme, krma)
- Srednjeročni (3-5 let, do 10 let → nakup strojev, osnovne črede)
- Dolgoročni (nad 10 let → nakup kmetijske zemlje, zgradb)

IZRAČUN VREDNOSTI ZEMLJE

Računski postopek → vrednost = dobiček/obrestna mera

IZRAČUNAVANJE VREDNOSTI DELA

PDM – polnovredna delovna moč

1 PDM – 12 mesecev o. 2000 opravljenih ali 2200 plačanih ur na leto

MODELNE KALKULACIJE

- o **Modelna kalkulacija je ocena stroškov izdelana s pomočjo stimulacijskega modela na ravni posamezne kulture (kmetije) v katerega so vnaprej opredeljena izhodišča**
- o **SLABOSTI:**
  - ✓ Ne kvantificira stanja ampak samo opiše stroške & prihodke
- o **PREDNOSTI:**
  - ✓ Cenejša
  - ✓ Bolj ažurna
  - ✓ Ocene so izdelane za ciljni tip proizvajalcev

- ✓ Enotna izhodišča omogočajo večjo primerljivost
  - ✓ Ne dajejo absolutnih vrednosti temveč ugotavlja RELATIVNE vrednosti (dedukcija modelnega izračuna); za vse ostale obrate velja podobno kot za modelnega (primerljiv proizvod. potencial)
- o **OSNOVNA IZHODIŠČA:**
- ✓ Veliko kmetij (EU)
  - ✓ Visoka produktivnost
  - ✓ Visoka intenzivnost
  - ✓ Zagotavljanje paritetnega ali primerjalnega dohodka nadpovprečno prod. kmetom!

↓

To je kategorija dohodka, kjer medsebojno primerjamo danega kmetijskega proizvajalca s koler koli iz ostalih gospodarskih dejavnosti, ki je zaposlen izven kmetijstva in ima srednješolsko raven izobrazbe

- o **FADN TEHNOLOGIJA** (omrežja knjigovodskih podatkov v kmetijstvu)
- ✓ Osnovna metodološka pojasnila (opis kmečkega gospodarstva)
  - ✓ Tehnološka karta (glavni in stranski proizvod, poraba inputov)
  - ✓ Rezultati modelnih izračunov:
    - Analitična kalkulacija
    - Elementarna kalkulacija
    - Izračunani kazalci modelne kalkulacije

ANALITIČNA KALKULACIJA

- o Višina in struktura stroškov za vsak domač pridelek oz. storitev sta prikazani z analitično kalkulacijo → seno kot samostojni stroškovni nosilec
- o PREDNOSTI:
  - Preglednost, razumljivost → tehnološka karta vpogled v stroške ločenih tehn. (npr. seno – silaža)
- o POMANKLJIVOSTI:
  - Izgubimo vpogled v izvirne stroške, npr. stroški dela pri pitanju skupaj s stroški pr. osnovne krme
- o V okviru analitične kalkulacije se izračunava lastna cena

ELEMENTARNA KALKULACIJA

- o Stroške tu ne združujemo po fazah proizvodnega procesa, ampak jih združujemo v vsebinsko podobne skupine stroškov (amortizacija, delo, energija, itd.) → stroški sena v živinorejski proizvodnji razporejeni po skupinah stroškov – dela, energije,...
- o POMANKLJIVOSTI: ni mogoče več razbrati povezave s teh. karto
- o V okviru elementarne kalkulacije se izračunavajo vsi ostali kazalci modelnih kalkulacij:
  - Koefficient ekonomičnosti pokritja
  - Paritetni dohodek (NDV)
  - Dobiček 1
  - Dobiček 2

- o Skupni stroški (SS) pri analitični in elementarni kalkulaciji običajno sovpadajo pri modelih kalkulacij rastlinske pridelave, medtem ko se pri modelih kalkulacij v živinoreji razlikujejo

KAZALCI MODELNIH KALKULACIJ

- o **LASTNA CENA (LC)**
 $LC = SS / \text{obseg proizvodnje}$
 $LC = SS - \text{vrednost stranskih proizvodov} / \text{obseg proizvodnje}$

- o **KOEFICIENT EKONOMIČNOSTI (K_e)**
 $K_e = SP / SS$
 SP → glavnega + morebitnih stroškov proizvodnje

- o **POKRITJA** (švicarski= P(1) in avstrijski katalog= P(2), FADN)
  - ✓ **POKRITJE (1) = SP** → vsi direktni materiali variabilni stroški
  - ✓ **POKRITJE (2) = P(1)** → variabilni stroški strojnih storitev
  - ✓ **POKRITJE (3) = P(2)** → vsi preostali variabilni stroški = BDV (bruto dodana vrednost)

- o **NETO DODANA VREDNOST (NDV) = paritetni dohodek**
 $NDV = BDV - \text{aritetni dohodek}$
 $NDV + \text{subvencije} = \text{faktorski dohodek}$

- o **DOBIČEK 1, DOBIČEK 2**
 $\text{Dobiček 1} = NDV - \text{obveznosti 1}$ (davki, socialna zavarovanja)
 $\text{Dobiček 2} = \text{dobiček 1} - \text{stroški kapitala}$

OSNOVE AGRARNE ali KMETIJSKE POLITIKE

DISKUZ AGRARNE POLITIKE

- o Politika kot oblikovanje in urejanje družbenega življenja (sr. moči)
- o Kmetijska politika kot sektorsko-gospodarska politika, ki vpliva na strukturo in potek dogajanja v kmetijstvu, živilski industriji ter podeželju
- o Temeljna naloga je v analizi ciljev in ukrepov ter posledično v sprejemanju odločitev. Faze sprejemanja odločitev so:
  - ✓ **ANALIZA POLOŽAJA** (informacije, analize, cilji)
  - ✓ **NAČRTOVANJE UKREPOV** (alternativne, napovedi, učinki)
  - ✓ **IZVEDBA in KONTROLA** (program ukrepov, politični proces)
- o Nosilci kmetijske politike
  - ✓ **NAJVIŠJI NOSILCI** (vlade, zbornice, parlament)
  - ✓ **INTERESNA ZDRUŽENJA** (stanovske organizacije, stranke)
  - ✓ **POMOŽNI ORGANI** (svetovanje, izobraževanje)

TEMELJNI RAZLOGI POSEGA (intervencionizmi) DRŽAVE V KMETIJSTVU

1. EKONOMSKI ARGUMENTI

- o Večno nerešeno dohodkovno vprašanje v kmetijstvu (Evropa)
- o Izrazite dohodkovne disparitete (nesoglasja) (med kmet. proizvajalci, sektorji)
- o Podpore manj učinkovitim gospodarskim panogam (Evropa)
- o Prisotnost kvazi fiksnih sredstev proizvodnje → nizki oportunitetni stroški delovne sile
- o Morebitni anti-dumpinški ukrepi (med celinami)
- o Najrazličnejši povračilni ukrepi, itd.

2. NEEKONOMSKI ARGUMENTI

- o Prehrambena varnost države
- o Multifunkcionalnost kmetijstva!

AGRARNI PROTEKCIONIZEM ali ZAŠČITA

- o Protekcionizem kot stalnica svetovne kmetijske politike

- o Producer Subsidy Equivalent (PSE) je v % od vrednosti kmetijske proizvodnje izražena vsota vseh podpor v kmetijstvu. Sestoji se iz vseh oblik podpor zmanjšanih za odločitve in druge obremenitve kmetijskih proizvajalcev.
- o PSE vrednost določamo na podlagi OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) metodologije (KIS)
- o PSE (%) nam pove za koliko % določeno kmetijstvo odstopa od nekega imaginarnega kmetijstva, ki operira v svetu pa ne prejme nič subvencij oziroma podpor
- o PSE vrednosti ter njihovi trendi rasti po državah
- o Consumer Subsidy Equivalent (CSE) je v % merjena obremenitev domačih potrošnikov povzročena z zaščito domačih kmetov
- o NACp je v indeksih izražen agrarni kazalec relativnega odnosa med prihodki domačih proizvajalcev in svetovno ceno po posameznih proizvodih
- o SKP = CAP (Commen A... P...)

OSNOVNE PRVINE SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE (SKP) EU

- o Evropska skupnost (rimska pogodba 1957)
- o Rojstvo SKP leta 1962 (ustanovljen Evropski kmetijski in usmerjevalni sklad)
- o Evropski kmetijski jamstveni sklad (EKJS) financira neposredna plačila in tržne ukrepe
- o Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) pa financira programe razvoja podeželja v državah članicah
- o **NAČELA SKP:**
  - ✓ **Enotnost trga** (skupni trg, brez carinskih in necarinskih ovir med članicami)
  - ✓ **Prednost domači pridelavi** (namen – zaščita skupnega trga pred nizkimi cenami uvoza)
  - ✓ **Finančna solidarnost** (velik del SKP se financira direktno iz proračuna skupnosti)
- o **CILJI SKP**
  - ✓ **Povečanje storilnosti ter konkurenčnosti**
  - ✓ **Stabilizacija kmetijskih trgov**
  - ✓ **Oskrba ljudi s hrano po spremenljivih cenah**
  - ✓ **Zagotavljanje nemotene preskrbe s hrano**
  - ✓ **Zagotavljanje primerne življenjske ravni na podeželju**
- o SKP sestavlja 28 članic EU

ORGANIZIRANOS SKP – sedanost

- o Finančne perspektive
  - ✓ 2006 – 2013
  - ✓ 2014 – 2020
- o Dva osnovan stebra:

I. STEBER SKP → tvorijo vsi tržno-cenovni ukrepi in neposredne podpore proizvajalcem

➤ TRŽNO CENOVNI UKREPI

1. Tržne intervencije na notranjem trgu

- **intervencijski nakup** za žita, riž, sladkor, goveje in telečje meso, maslo, posneto mleko v prahu. Določene so interventne cene in obdobja za nakup ter prodajo iz interv. Zalog
- **zasebno skladiščenje** – skladišči se maslo, smetano, sladkor, goveje in telečje meso, oljčno olje
- **sistemi omejevanja proizvodnje (kvote)** – te so določene v sektorju mleka in sladkorja
- **sheme pomoči** – za predelavo, proizvodna nadomestila, pomoč posameznim s. (sladkor)

2. trgovina s tretjimi državami

- **uvoz** – določajo ga uvozne dajatve, uvozna dovoljenja, prelevmani = spremenljiva uvozna dajatev (preje), uvozne kvote
- **izvoz** – določajo ga izvozna nadomestila, izvozne dajatve, izvozne kvote (mleko, izdelki)

3. pravila s trženjem in proizvodnjo

- **tržni standardi** (za sadje, zelenjavo, mleko, perutnino, olivno olje)
- **organizacija** (hmelj, sadje, zelenjava, olivno olje)

➤ NEPOSREDNA (direktna plačila)

- So najpomembnejši inštrument znotraj I. stebra SKP in še pridobivajo na pomenu
- Izplačujejo se na enoto površine (ha), enoto kmetijskega proizvoda oz. živali (GVŽ)
- Za njihovo pridobitev se mora izpolnjevati določene pogoje na področju varstva okolja, varnosti hrane ter dobrobiti živali
- Ukrep »navzkrižne skladnosti«

➤ DIREKTNA PLAČILA

- **Proizvodno vezana** → motivirajo kmeta, da proizvaja več
- **Proizvodno nevezana** → prevladujejo

II. STEBER SKP → tvorijo ukrepi politike razvoja podeželja

➤ Obdobje (2006-2013) so zaznamovale 4 osi:

- **1. Os** → konkurenčnost agroživilstva & gozdarstva
- **2. Os** → izravnalna plačila, okoljska plačila, dobrobit živali, natura 2000
- **3. Os** → diverzifikacija dohodka na podeželju
- **4. Os** → LEADER (LAS-i (lokalna akcijska skupnost) – »od spodaj navzgor«)

➤ Obdobje finančne perspektive (2014-2020), pa obeležuje 6 prednostnih nalog:

- Pospešiti prenos znanja in inovacij v prakso

- Krepitev konkurenčnosti in vitalnosti kmetij
- Org. prehranskih verig & obvladanje tveganj
- Obnova & ohranjanje ekosistemov
- Spodbuda učinkoviti rabi virov/podnebne spremembe
- Zmanjšanje revščine/socialna komponenta

FINANCIRANJE SKP

- o Skupna kmetijska politika je draga (1/3 budg)
- o Evropski kmetijski jamstveni sklad (EKJS) financira tržne ukrepe & neposredna plačila
- o Evropski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) financira programe razvoja podeželja
- o Nadzor – nacionalne in regionalne agencije
- o Delež sofinanciranja EU cca. 60% (II. steber – cca. 77%, I. steber – 63%, splošne storitve – 5%)

- o **I. STEBER:**
  - ✓ Osnovno plačilo (namesto sheme enotnega plačila), omejevanje višine plačil za velike kmete (modulacija), aktivni kmet če minimalno 5% dohodka iz kmetijstva oz. najmanj 5% prihodka iz naslova kmetijskih subvencij. Možnost enotnih plačil za njive, travinje.
  - ✓ Plačilo na marginalnih območjih
  - ✓ Zelena komponenta; v sklopu tega trije obvezni ukrepi:
    - Diverzifikacija (min. 3ha, min. 3 poljščine – kolobarjenje)
    - Ohranjanje trajnega travinja
    - Določitve ekološko pomembnih območij (neke vrste praha), pri čemer so ekološke kmetije avtomatično upravičene do tega plačila 30% sredstev iz nacionalne ovojnice

  - ✓ Plačilna shema za **male** kmete
  - ✓ Plačilna shema **mlade** kmete, mlajše od 40 let
  - ✓ Proizvodno vezana pomoč; v obliki proizvodno vezanih plačil (goveje meso, drobnica, hmelj, zelenjava, energetske rastline,...). Ta oblika pomoči se čedalje manjša in se postopoma ukinja.
  - ✓ Znotraj prvega stebra se ohranja tudi intervencijski odkup ter zasebno skladiščenje. Namenjenih je nekaj več kriznih ukrepov (npr. podpora za šolsko sadje). Pri sladkorju za leto 2016 ukinitve kvot ter izvoznih omejitev

NOVE in NOVE SMERNICE SKP

- o SKP ostaja trdna skupna politika (2. Stebra)
- o Osredotočenje na večjo konkurenčnost, varno preskrbo z zdravo hrano, okoljem, podnebnimi spremembami, socialno blaginjo
- o Trije strateški cilji SKP EU:

- ✓ Vitalna proizvodnja hrane (dohodek, konkur.)
- ✓ Trajnostno upravljanje naravnih virov, vreme
- ✓ Uravnotežen teritorialni razvoj (razvoj podeželja)

POVZETEK NOVE FINANČNE PERSPEKTIVE SKP

(2014-2020) – II. STEBER (PRP)

- o Skupna sredstva za Slovenijo = 2,3 milijarde € (900 mio – I. steber, 1,1 milijarde – II. steber, 300 mio. – JZ)
- o Skupnih sredstev je za cca. 20% manj
- o Sofinanciranje te skupne vsote iz proračuna RS (od 10%-30%) – glede na posamezen ukrep. V povprečju pa EKSRP (EU): 75% sredstev, proračun RS: 25% sredstev
- o 6 prednostnih nalog (že prej omenjeno)

KLJUČNI KONCEPTUALNI PREMIKI ZNOTRAJ II. STEBRA (2014-2020)

- o Demonstracijski projekti – EVROPSKO INVESTICIJSKO PARTNERSTVO (kmetje, razisk.)
- o Ekonomska in okoljska učinkovitost neločljivo povezani
- o Ciljna usmerjenost investicijskih podpor je načelu dvotirnosti (male kmetije/velike kmetije)
- o Večja ciljna naravnost okoljsko-podnebnih ukrepov
- o Mladi kmetje
- o Podpora nekmetijskim dejavnostim na podeželju
- o Dobro počutje živali (prašiči, krave molznice)
- o Sodelovanje vseh akterjev vzdolž AŽ in gozdarske verige
- o Ustvarjanje in ohranjanje delovnih mest na podeželju
- o Krepitev LEADERJA (povečanje vloge lokalnih akcijskih skupnosti/LAS-ov)
- o Določitev posameznih kvantitativnih ciljev kot so: do I. 2020 doseči 60% samooskrbe z zelenjavo, pridobiti 5000ha novih namakalnih površin, itd.
- o Ekološko kmetovanje
  - ✓ Prvič kot samostojen ukrep. Višina plačila glede na Evropsko uredbo.
  - ✓ Travnje (450€/ha), njive (600€/ha), njive/semena (800€/ha), trajni nasadi (900€/ha)
- o KOPOP (kmetijsko-okoljski podnebni programi)
- o Mladi kmetje
- o OMD plačila
  - ✓ Ohranitev tega ukrepa pomembna zlasti za Slovenijo. Najvišji znesek namenjen hribovsko-gorskim območjem v višini 450€/ha